

MONITORINGVERSLAG 2018 UITVOERINGSPROGRAMMA BODEM EN ONDERGROND

# Voortgang bodemverontreinigingsopgave 2018

Versie: 4 maart 2019, definitief 4.0

Status: vastgesteld door stuurgroep Ondergrond, Bodem en Grondwater (14 februari 2019)

## Samenvatting

In het convenant Bodem en ondergrond zijn afspraken gemaakt om de risico's van alle verontreinigde locaties met onaanvaardbare risico's voor mens, ecologie en verspreiding uiterlijk in 2020 te beheersen. Waar dat om financiële redenen niet lukt moeten de onaanvaardbare risico's in beeld zijn en de uitvoering van de aanpak daarvan zijn gepland. In dit jaarlijkse verslag wordt de voortgang van die afspraken gevolgd.

Uit verschillende indicatoren blijkt dat de bevoegde overheden en bedrijven net als voorgaande jaren goede vorderingen maken met het aanpakken van de locaties met onaanvaardbare risico's. Het aantal locaties dat nog in uitvoering moet komen is in een jaar tijd gedaald van 310 naar 210 van de ca. 1500 locaties. Het aantal locaties dat is afgerond is in een jaar tijd gestegen van 397 naar 473 en de planning van de overheden geeft aan dat vrijwel alle locaties uiterlijk 2020 in uitvoering of afgerond zullen zijn. Bij een groot deel van de overheden zijn de beschikbare financiële middelen afdoende voor de in het convenant geformuleerde opgave op het gebied van locaties met onaanvaardbare risico's.

### **UITVOERING GOED OP STOOM, MAAR MET DOORLOPENDE OPGAVEN**

De overall conclusie is dat de convenantpartijen goed op stoom zijn bij het in uitvoering krijgen van saneringen, het beheersen van de risico's en afhandelen van de locaties met onaanvaardbare risico's. De doelen van het convenant met betrekking tot de geïdentificeerde locaties met onaanvaardbare risico's zijn daarmee bereikbaar en realistisch.

Tegelijkertijd moet worden vastgesteld dat een substantieel deel van de locaties (ca. 500) in uitvoering is of zal zijn gestart in 2020, maar dat de definitieve beheersing van de risico's en afhandeling van de locaties zal worden gefinaliseerd na 2020 (of zelfs eeuwigdurend is). Ook op het gebied van nazorg, diffuse verontreinigingen, gebiedsgericht grondwaterbeheer, waterbodems en nieuwe verontreinigingen hebben verschillende overheden een opgave die na 2020 doorloopt.

Uit de monitoring blijkt dat de problematiek rondom diffuse bodemverontreiniging als gevolg van de grotere risico's van loodverontreinigingen omvangrijker is dan gedacht en dat de problematiek met nieuwe verontreinigingen, bijvoorbeeld PFAS, steeds vaker leidt tot behoefte aan nieuw handelingsperspectief en in een aantal gevallen tot substantiële financiële inzet. Deze nieuwe inzichten leiden bij sommige bevoegde overheden tot een grotere opgave dan was voorzien bij het afsluiten van het convenant. Voor enkele overheden betekent dit dat zij op deze onderwerpen een opgave hebben die ook na 2020 resteert. Het Rijk heeft aangekondigd samen met de decentrale overheden een algemene methodiek te ontwikkelen hoe om te gaan met zeer zorgwekkende stoffen. Het kennisproject van het uitvoeringsprogramma draagt daar aan bij.

Het uitvoeringsprogramma heeft een overzicht gemaakt van de kosten voor het beheer van de historische verontreinigingen na 2020. Duidelijk is dat ook na 2020 nog substantiële kosten voor het beheer van historische verontreinigingen aan de orde zijn. Bij het vraagstuk van financiering van het bodembeheer na 2020 moet niet alleen rekening worden gehouden met de locaties met onaanvaardbare risico's die na 2020 nog in uitvoering zijn maar tevens met onderwerpen die in dit convenant benoemd zijn en waarvoor kosten na 2020 aan de orde zijn: het beheersen van diffuse verontreiniging, grondwater beheergebieden, waterbodems (c-lijst locaties), nieuwe bedreigingen en nazorg. Bij de financiering van het bodembeheer na 2020 moet rekening worden gehouden met de wijziging van bevoegdheden als gevolg van de invoering van de Omgevingswet.

## Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
1. Monitoringsystematiek.....	6
2. Voortgang convenantafspraken.....	7
3. Conclusies en aanbevelingen.....	17

## Inleiding

Dit rapport geeft de voortgang weer van de afspraken die zijn neergelegd in de artikelen 4 t/m 10 van het convenant bodem en ondergrond en verbindt daaraan conclusies en aanbevelingen. Het rapport is opgesteld door het uitvoeringsteam van de convenantpartijen (UP). De aanbevelingen zijn geadresseerd aan de Stuurgroep Ondergrond, Bodem en Grondwater of aan de bevoegde overheden. De aanbevelingen zijn opgesteld met het oog op de realisatie van de convenantdoelen en de ondersteuning van het UP daarbij.

Naast deze jaarlijkse monitoring van de voortgang van de convenantafspraken op het gebied van historische bodemverontreiniging is tevens een tussenbalans opgesteld over de volle omvang van alle afspraken uit het convenant<sup>1</sup>. Die tussenbalans is mede gebaseerd op de gerealiseerde voortgang als gerapporteerd in dit monitoringsrapport. Dit rapport gaat ten opzicht van de tussenbalans meer in detail in op de voortgang van de aanpak van de historische verontreinigingen met onaanvaardbare risico's (spoed).

In het beleidsdocument bij het convenant is de volgende beleidscontext geschetst die aanleiding is voor de afspraken/doelen die in het convenant Bodem en ondergrond zijn neergelegd op het terrein van de aanpak van verontreinigde bodems, grondwater en waterbodems:

“Voor een verdere ontwikkeling naar een duurzaam en efficiënt beheer van de bodem en ondergrond, worden de komende jaren de laatste verontreinigingen aangepakt die een onaanvaardbaar risico vormen voor de mens, voor ecologie of vanwege de verspreiding van de verontreiniging. Afronding van deze operatie markeert het einde van een belangrijke fase in ons bodembeleid. De kwaliteit van de bodem en de ondergrond en van het grondwater wordt verder beschermd door preventie van het ontstaan van nieuwe verontreinigingen en door actief beheer en nazorg van resterende verontreinigingen, waarbij deze in toenemende mate gebiedsgericht worden beheerd en waarbij verontreinigingen indien nodig bij ruimtelijke ontwikkelingen worden aangepakt op basis van algemene regels<sup>2</sup>.”

In populaire termen: de pieken worden geschoren (de onaanvaardbare risico's worden weggenomen) zodat het bodembeheer met nog resterende verontreinigingen kan worden aangepakt bij een locatieontwikkeling door eigenaren en decentrale overheden.

Het convenant bodem en ondergrond kent in lijn met bovenstaande beleidscontext in de artikelen 4 t/m 10 een aantal afspraken op het gebied van de aanpak van verontreinigde bodems, grondwater en waterbodems. Deze rapportage gaat als gezegd over de voortgang daarvan.

Deze rapportage is gebaseerd op de volgende gegevens die zijn aangeleverd door de bevoegde overheden Wet bodembescherming (provincies en 29 grote gemeenten):

- Gegevens over de voortgang en kosten van spoedlocaties (artikel 4) zoals die zijn opgenomen in de eindrapportage van het voorgaande convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties 2010-2015, aangevuld met gegevens over spoedlocaties die daarna nog in 2016, 2017 en 2018 zijn ontdekt

<sup>1</sup> Tussenrapportage Convenant Bodem en Ondergrond, “van saneren naar beheren en benutten”, Uitvoeringsprogramma convenant Bodem en Ondergrond, Concept-versie 4.1 d.d. 8 januari 2019

<sup>2</sup> Beleidsdocument duurzaam en efficiënt beheer en gebruik van bodem en ondergrond, vastgesteld door bestuurders van IenM, provincies, gemeenten en waterschappen, 17 maart 2015, Den Haag

- Gegevens over het aantal en de kosten van "actieve" nazorglocaties (artikel 9), diffuus ernstig verontreinigde gebieden (artikel 7) en vastgestelde gebiedsgerichte aanpak van verontreinigde grondwater (artikel 4)
- Gegevens afkomstig van het project aanpak verontreinigde waterbodems c-locaties (artikel 6)
- Een enquête gericht op de voortgang van de convenantartikelen betreffende de identificatie en aanpak van "oranje gebieden" met aandacht voor de vorderingen KRW (art 4.1), de kwaliteit van het grondwater (artikel 5), diffuus ernstig verontreinigde gebieden (artikel 7), nieuwe bedreigingen (artikel 8) en voormalige stortplaatsen (artikel 10)

Deze rapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de monitoringssystematiek en worden suggesties gedaan voor verbetering van de komende monitoring. In hoofdstuk 2 worden de resultaten van deze monitoring per convenantartikel geschetst. Op basis van die resultaten worden in hoofdstuk 3 conclusies getrokken m.b.t. de voortgang van de afspraken en worden aanbevelingen geformuleerd gericht op het versterken van de voortgang. In hoofdstuk 3 wordt tevens ingegaan op de kernboodschap m.b.t. de voortgang van de saneringsdimensie van het convenant.

# 1 Monitoringsystematiek

## Bevindingen

Voor de monitoring van de spoedopgave is in 2016 gestart met een vast invulformat. In 2017 en 2018 is dat format op enkele details doorontwikkeld. In het format staat de voortgang van de aanpak van de spoedlocaties centraal. Voor de monitoring is aan de bevoegde overheden gevraagd om mutaties door te geven in de gegevens die zij in 2017 hebben aangeleverd en de lijst aan te vullen met locaties die in 2018 zijn toegevoegd. Het format voor de uitvraag vraagt per locatie gericht naar de status van een locatie op dezelfde manier waarop in dit verslag wordt gerapporteerd. De monitoring is gebaseerd op de 41 lijsten van de verschillende bevoegde overheden.

In 2017 is geconstateerd dat het format van de monitoring voldoet en dat er weinig noodzaak is om dat format aan te passen. In 2018 is daarom vooral geïnvesteerd in de communicatie naar de 41 verschillende overheden over de wijze waarop datavelden moeten worden geïnterpreteerd. Dat is gedaan via 3 regionale voorlichtingsbijeenkomsten, een helpdesk in te richten en door 1 op 1 feedback te geven op de ingevulde formats in concept.

De monitoringsronde 2018 is soepel verlopen. De bevoegde overheden zijn duidelijk gewend aan de wijze en format van uitvraag. Uit de ingevulde data blijken twee aandachtspunten. Enerzijds is dat de behoefte aan verdere uniforme hantering van de gezamenlijk afgestemde definitie wanneer een locatie als beheerst kan worden gezien, anderzijds is dat de behoefte aan meer uniform rapporteren van potentiële 'faalkosten' die ingeval van niet bereiken van een stabiele situatie in het grondwater aan de orde kunnen zijn.

De voortgang van de aanpak van het convenant wordt in een jaarlijkse bezoekronde aan de bevoegde overheden besproken. De monitoringsgegevens die door de bevoegde overheden zijn overlegd kunnen worden gebruikt als onderdeel van de agenda van deze bezoeken.

## Conclusies en aanbevelingen

De monitoringssystematiek voldoet en behoeft geen aanpassing voor de laatste twee monitoringsronden van 2019 en 2020. Er zijn nog wel aandachtspunten.

Om de monitoring verder te optimaliseren wordt aanbevolen:

- De gebruikte data ook in 2019 weer terug te leveren aan de bevoegde overheden met het verzoek mutaties in de data bij de uitvraag van 2019 door te voeren in de dan aan te leveren dataset.
- Binnen de werkgroep spoed afspraken te maken over het op een uniforme wijze toepassen van de definitie wanneer een locatie beheerst is en over een uniforme wijze van rapporteren van potentiële 'faalkosten' indien mocht blijken dat een stabiele situatie in het grondwater niet bereikt wordt.
- De monitoringsgegevens te gebruiken voor bespreking van de voortgang van de convenant afspraken bij de bezoeken van het uitvoeringsteam aan de bevoegde overheden. In deze gesprekken wordt het verhaal achter de cijfers besproken en kan gericht aandacht worden gegeven aan voor het individuele bevoegde gezag relevante aandachtspunten.

## 2 Voortgang convenantafspraken

### Artikel 4: aanpak spoedlocaties

Het convenant bodem en ondergrond heeft als doel dat

- alle bij de eindrapportage van het vorige convenant (2015) bekende spoedlocaties in 2020 zijn gesaneerd of beheerst, inclusief de KRW grondwater spoedlocaties (4.1), voor zover dat voor een locatie vanwege onvoldoende financiële middelen niet kan dat de risico's in beeld zijn en aanpak is gepland (4.2);
- locaties uit de eindrapportage van het vorige convenant (2015) uiterlijk in 2016 worden geschikt (4.3);
- KRW lijsten in 2017 worden vastgesteld en de daarin opgenomen locaties uiterlijk in 2018 worden geschikt (4.4);
- bedrijven met een spoedlocatie actief worden benaderd (4.5);
- resterende humane locaties uiterlijk in 2016 worden aangepakt (4.6);
- aanvullend ontdekte spoedlocaties zoveel mogelijk in lijn met de locaties in artikel 4.1 en 4.2 worden aangepakt (4.7).

### De voortgang van de locaties uit de eindrapportage (betreft artikelen 4.1, 4.2, 4.3, 4.5 en 4.6)

In de eindrapportage van het vorige convenant zijn 1383 spoedlocaties geïdentificeerd. De voortgang van deze locaties is weergegeven in tabel 1 en figuur 1. De gegevens moeten elk jaar aangeleverd worden op 1 oktober. De bevoegde overheden hanteren merendeels 1 juli als peildatum, enkelen gebruiken een peildatum dicht bij de uiterste aanleverdatum (1 oktober). In tabel 2 is een prognose van de voortgang gegeven door te kijken naar de geplande start van de saneringen die nog niet zijn gestart. In tabel 3 is een prognose van de voortgang gegeven door te kijken naar de geplande afronding van de sanering.

**Tabel 1: Voortgang aanpak van 1383 in 2015 geïdentificeerde spoedlocaties uit eindrapportage**

Jaar	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
nulmeting 2015	591 (43%)	792 (57%)	0 (0%)	1383 (100%)
2016	426 (31%)	745 (54%)	212 (15%)	1383 (100%)
2017	310 (22%)	676 (49%)	397 (29%)	1383 (100%)
<b>2018</b>	<b>210 (15%)</b>	<b>700 (51%)</b>	<b>473 (34%)</b>	<b>1383 (100%)</b>

**Tabel 2: Prognose start uitvoering sanering van 210 spoedlocaties waarbij sanering nog niet is gestart**

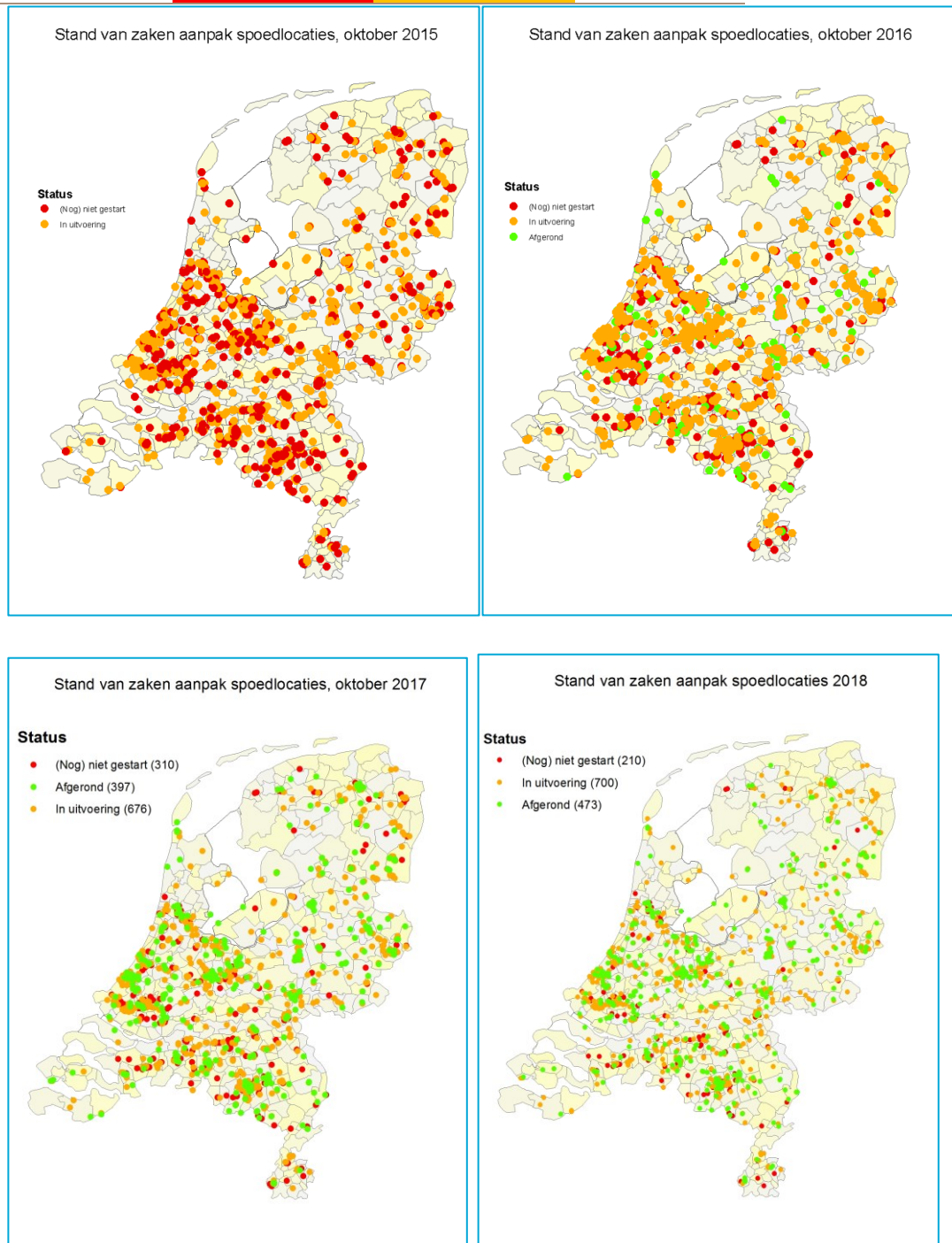
	Planning start
2018	68
2019	80
2020	35
Na 2020	26
N.V.T.*	1
<b>Totaal</b>	<b>210</b>

\* Dit zijn locaties waarvan is vastgesteld dat er geen spoedeisende risico's zijn, maar die nog niet zijn afgehandeld via een herbeschikking. Afhandeling van deze locaties zal in 2019 plaats vinden.

Uit tabel 2 valt op te maken dat de overheden verwachten dat vrijwel alle locaties (op 26 locaties na) in deze convenantperiode in uitvoering zullen worden gebracht. Tevens valt uit tabel 3 op te maken dat er een behoorlijk groot aantal locaties (324 + 135 + 57 = 516) om een langdurige aanpak vragen (grondwater saneringen) en dat de afronding van deze locaties pas is voorzien na afloop van de convenantperiode. Veelal zijn op deze locaties al wel de sanerende maatregelen genomen, maar wordt via monitoring van de verspreiding gericht gekeken of de stabiele eindsituatie in het grondwater is bereikt.

**Tabel 3: Planning afronding aanpak van 210 +700 spoedlocaties waarbij sanering nog niet is afgerond**

Jaar	Planning afronding in 2018 nog niet gestart	Planning afronding, in 2018 in uitvoering	Totaal
2018	22	84	106
2019	8	85	93
2020	44	151	195
2021-2030	95	229	324
Na 2030	31	104	135
Eeuwigdurend	10	47	57
<b>Totaal</b>	<b>210</b>	<b>700</b>	<b>910</b>



**Figuur 1: Stand van zaken aanpak spoedlocaties peildatum oktober 2015 t/m 2018<sup>3</sup>**

<sup>3</sup> Op een paar locaties is in 2018 t.o.v. 2017 sprake van een teruggang in status van aanpak, bijvoorbeeld van afgerond naar sanering in uitvoering. Dit is ongebruikelijk, maar kan veroorzaakt worden door nader onderzoek



### *Nog niet gestart*

Als we in tabel 1 kijken naar het aantal locaties dat verschoven is vanuit de categorie nog niet gestart zien we dat er in 2018 100 (310-210) locaties in uitvoering zijn gebracht. Op grond van tabel 2 is te prognosticeren dat op 26 locaties na alle locaties in deze convenantperiode in uitvoering worden gebracht. Wanneer we inzoomen op de 210 locaties die nog niet zijn gestart, zien we het beeld dat is geschetst in tabel 4.

**Tabel 4: Nog niet gestarte locaties in beeld**

Jaar	Initiatief Overheid (DUB)			Initiatief bedrijfsleven (SEB)			Totaal		
	Niet beschikt	Beschikt	Totaal	Niet beschikt	Beschikt	Totaal	Niet beschikt	Beschikt	Totaal
2016	58	82	140	129	157	286	187	239	426
2017	52	61	113	60	137	197	112	198	310
<b>2018</b>	<b>32</b>	<b>45</b>	<b>77</b>	<b>41</b>	<b>92</b>	<b>133</b>	<b>73</b>	<b>137</b>	<b>210</b>

Voor locaties die nog niet in uitvoering zijn kan een beschikking een belangrijke juridische stok achter de deur vormen indien het initiatief niet bij de overheid ligt (SEB). Uit tabel 4 blijkt dat het aantal SEB-locaties zonder beschikking verder is afgenomen en uit tabel 5 blijkt dat in 2018 en 2019 vrijwel alle nog niet-beschikte locaties waarbij het initiatief bij het bedrijfsleven ligt zal worden beschikt.

**Tabel 5: Planning beschikking bij locaties die nog niet zijn gestart**

Jaar	Initiatief overheid (DUB)	Initiatief bedrijfsleven (SEB)	Totaal
2018	16	26	<b>42</b>
2019	7	5	<b>12</b>
2020	0	1	<b>1</b>
>2020	1	0	<b>1</b>
N.V.T. <sup>4</sup>	7	6	<b>13</b>
Beschikt <sup>5</sup>	1	3	<b>4</b>
<b>Totaal</b>	<b>32</b>	<b>41</b>	<b>73</b>

**Tabel 6: Aanvang sanering bij locaties die nog niet zijn gestart**

Jaar start	Initiatief overheid (DUB)	Initiatief bedrijfsleven (SEB)	Totaal
2018	19	49	<b>68</b>
2019	34	46	<b>80</b>
2020	13	22	<b>35</b>
>2020	11	15	<b>26</b>
N.V.T.	0	1	<b>1</b>
<b>Totaal</b>	<b>77</b>	<b>133</b>	<b>210</b>

### *Geen beschikking in 2016*

Uit de voorraad nog niet gestarte locaties zijn nog 73 locaties waarbij er nog geen sprake is van een beschikking. Daar zijn uiteenlopende redenen voor, in veel gevallen gaat het om (een combinatie van) een complexe verontreinigingssituatie en/of een non-coöperatieve houding van eigenaren. Voor locaties waarvoor bedrijven (41) moeten worden aangesproken is in het convenant afgesproken dat de beschikkingen in 2016 worden afgegeven, met het oog op start van de uitvoering (binnen 4 jaar

waaruit is gebleken dat het saneringsdoel onvoldoende is bereikt. Over de status van deze locaties wordt in 2019 specifiek navraag gedaan bij de bevoegde overheden

<sup>4</sup> Voor deze locaties geldt dat er een maatschappelijke afweging plaats vindt i.v.m. ecologie.

<sup>5</sup> Voor deze locaties geldt dat er ofwel nader onderzoek heeft plaatsgevonden die zal leiden tot herbeschikking of dat er een relatie is met een gebiedsplan voor grondwaterbeheer waarin de locaties een plek kunnen krijgen

overeenkomstig de circulaire bodemsanering) binnen de convenantperiode. Op grond van tabel 5 kan worden vastgesteld dat deze afspraak uit het convenant niet voor alle locaties is gehaald. Wel zullen volgens opgave van overheden voor vrijwel alle locaties die beschikkingen volgen in 2018 en 2019, waarmee een moment van start van uitvoering voor 2023 op grond van de 4 jaarstermijn uit de circulaire bodemsanering kan worden verwacht. Mogelijkerwijze maken de bevoegde overheden afspraken met de initiatiefnemers om desondanks uiterlijk in 2020 te starten met de sanering. Voor locaties waar overheden voor aan de lat staan en die niet zijn beschikt, speelt dit formele aspect uiteraard niet en kan via programmering de uitvoering in deze convenantperiode worden gestart, mits de middelen daarvoor beschikbaar zijn.

Bij de locaties die nog niet zijn gestart waar het initiatief ligt bij het bedrijfsleven (133 locaties) is gekeken of er voor deze locaties in de kolom financieringsconstructie iets is ingevuld. Het resultaat daarvan is opgenomen in tabel 7.

**Tabel 7: Subsidies voor nog niet gestarte locaties met initiatief bij bedrijfsleven (SEB)**

Soort subsidie	Aantal locaties	Omvang Subsidie
Bedrijvenregeling	39	12,3 Miljoen Euro
Bosatex	10	2,4 Miljoen Euro
Cofinanciering	10	3,6 Miljoen Euro
Defensie	2	-
Gasfabrieken	1	-
Onbekend of initiatiefnemer subsidie krijgt of heeft aangevraagd	71	-
<b>Totaal</b>	<b>133</b>	<b>18,3 Miljoen Euro</b>

Uit tabel 7 blijkt dat bij 71 locaties het onbekend is of de initiatiefnemer subsidie krijgt of heeft aangevraagd. Aangezien het om locaties gaat die spoedeisend zijn en waar dus een sanering moet plaats vinden, zou het opmerkelijk zijn als er geen gebruik wordt gemaakt van subsidiemogelijkheden. Het aantal locaties waar dit aan de orde is was bij de vorige uitvraag 120. Daar is in 2017 en 2018 aandacht voor gevraagd. Naast de inzet om subsidies gericht te gebruiken, biedt verdere communicatie over de subsidiemogelijkheden mogelijk juist ook weer kansen om bedrijven te stimuleren de sanering aan te vangen. Hier wordt voor 2019 wederom aandacht voor gevraagd middels de bezoekeronde van het uitvoeringsprogramma aan de bevoegde overheden en door een controle op de gegevens samen met de stichting BodemBeheer Nederland.

#### *Tenminste de risico's beheerst in 2020*

Als we naar de tekst van het convenant kijken moeten de risico's van de locaties uit de eindrapportage 2015 in 2020 tenminste zijn beheerst, al dan niet met tijdelijke beveiligingsmaatregelen. De hoeveelheid locaties die zijn beheerst is dus een prestatie indicator voor de mate waarin de convenantdoelen worden gehaald. In tabel 8 is weergegeven in hoeverre op de locaties sprake is van een beheerste situatie. Het gaat hierbij om onaanvaardbare risico's voor verspreiding van de verontreinigingen of de ecologie. Bij de locaties is bij het huidige reguliere gebruik geen sprake van actuele humane risico's.

**Tabel 8: Risico's wel of niet beheerst van de 1383 locaties uit de eindrapportage van 2015**

Jaar	Nog niet gestart			In uitvoering			Afgehandeld			Totaal		
	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal	Niet beheerst	Beheerst	Totaal
2016	354	72	426	230	515	745	0	212	212	584	799 (58%)	1383
2017	257	53	310	290	386	676	0	397	397	547	836 (60%)	1383
<b>2018</b>	<b>190</b>	<b>20</b>	<b>210</b>	<b>301</b>	<b>399</b>	<b>700</b>	<b>0</b>	<b>473</b>	<b>473</b>	<b>491</b>	<b>892 (64%)</b>	<b>1383</b>

Uit tabel 8 blijkt dat het aantal locaties waarbij de risico's zijn beheerst beperkt is toegenomen. Dit komt omdat beheersing van de risico's veel gevallen enige tijd vergt na de start van de uitvoering. In totaal zijn de risico's op 64% van de locaties beheerst. In tabel 9 is ingezoomd op de vraag of de doelstelling om de risico's te beheersen uiterlijk in 2020 haalbaar is. Daarvoor is door de overheden aangegeven dat verwacht wordt dat het aantal locaties waarbij de risico's zijn beheerst zal stijgen van 892 naar 1215. Van de overige 168 locaties twijfelen de overheden bij 92 locaties en bij 76 locaties is aangegeven dat de doelstelling om de risico's te beheersen niet wordt gehaald.

**Tabel 9: Haalbaarheid 2020 doelstelling**

	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
<b>Haalbaarheid 2020 doelstelling</b>				
Ja	153	589	473	1215
Twijfel	37	55	0	92
Nee	20	56	0	76
Totaal	210	700	473	1383

Voor de locaties waarbij twijfel/nee is ingevuld bij de haalbaarheid van de 2020 doelstelling is in tabel 10 gekeken naar de aanvang van die saneringen. Veel (149 van de 168) van de locaties waarbij er twijfel is over de haalbaarheid van de 2020 doelstelling blijken wel te worden aangepakt voor 2021 of zijn reeds in uitvoering. Het gaat hier in veel gevallen om locaties waar complexe en langdurige saneringen in uitvoering zijn of komen en waarbij de verwachting is dat de beheersing van de risico's pas na 2020 wordt gerealiseerd. Veelal zijn op dit soort locaties de bronnen gesaneerd en wordt de mogelijke verdere verspreiding van de verontreiniging gemonitord. Bij deze locaties moet vooral de tijd zijn werk doen.

**Tabel 10: Planning aanvang saneringen bij locaties met twijfel over de haalbaarheid 2020 doelstelling**

Jaar start	Haalbaarheid 2020 = Twijfel	Haalbaarheid 2020 = Nee	Haalbaarheid 2020 = Nee + twijfel
Loopt	49	56	<b>105</b>
2018	6	1	<b>7</b>
2019	13	10	<b>23</b>
2020	8	3	<b>11</b>
>2020	13	6	<b>19</b>
N.V.T.	3	0	<b>3</b>
<b>Totaal</b>	<b>92</b>	<b>76</b>	<b>168</b>

#### *Humaan beheerst in 2016*

Aangezien in artikel 4.6 is afgesproken dat de locaties met humane risico's in 2016 worden aangepakt, is gekeken naar de hoeveelheid locaties met niet beheerste humane risico's. In 2015 waren dat 34 locaties (11 uit de Atsma lijst en 23 aanvullende locaties die na 2010 zijn geïdentificeerd). In de opgave van 2016 was dat aantal gedaald naar 21 locaties, waarvan bij 7 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2017 is dat aantal verder gedaald naar 15 locaties, waarvan bij 8 locaties de sanering in uitvoering is. In de opgave van 2018 is dat aantal verder gedaald naar 14 locaties, waarvan bij 8 locaties de sanering in uitvoering is. De doelstelling uit het convenant op dit punt is niet (tijdig) gehaald, al is het aantal resterende locaties zeer beperkt. De start van de overige 6 saneringen is bij 4 locaties gepland voor 2021, voor 2 locaties is sprake van onderbrengen in een gebiedsplan. Wel zijn er ter voorkoming van risico's tijdelijke maatregelen getroffen op deze locaties.

**Tabel 11: Locaties met niet beheerste humane risico's**

Jaar	Humaan niet beheerst	Humaan niet beheerst maar sanering in uitvoering
2015	34	
2016	21	7
2017	15	8
2018	14	8

*Locaties met sanering in uitvoering*

Er is inmiddels een grote groep locaties in uitvoering. Gezien tabel 3 geldt voor een groot deel van deze locaties en de locaties die nog in uitvoering gaan komen, dat de sanering doorloopt tot na het einde van de convenantafspraken (uiterlijk in 2020). Voor de locaties in uitvoering is gevraagd om extra informatie, met name of er sprake is van een afgeronde aanpak van de bron en/of er sprake is van een aanpak van de pluim (voor zover verspreiding van de verontreiniging aan de orde is). Deze nadere blik op locaties in uitvoering is nodig omdat die groep toeneemt als gevolg van het in uitvoering nemen van saneringen. Een en ander is in tabel 12 weergegeven. Van de 700 locaties die in uitvoering zijn is in 498 gevallen de bronaanpak reeds afgerond. Bij veel van die locaties wordt via monitoring van de ontwikkeling van de pluim gekeken of er na deze bronaanpak een stabiele en beheerste situatie is bereikt.

**Tabel 12: Locaties in uitvoering, voortgang bron en pluimaanpak**

	Bronaanpak gestart of afgerond	Pluimaanpak gestart of afgerond
Nee	141	73
Ja	498	566
		Pluimaanpak actief
		144
		Pluimaanpak via GGB
		30
		Pluimaanpak monitoring
		392
N.V.T. (ecologie of humaan)	61	61
Totaal	700	700

*Afgehandelde locaties*

In het afgelopen jaar zijn van de 1383 locaties 76 locaties afgehandeld. 68 locaties zijn afgehandeld na een sanering of door opname in een gebiedsgericht grondwaterbeheer. 8 locaties zijn afgehandeld omdat uit nader onderzoek is gebleken dat er geen sprake was van onaanvaardbare risico's. Hier zitten locaties bij waarbij in stap 3 van de risicobeoordeling is vastgesteld dat er geen onaanvaardbare ecologische risico's zijn en locaties waarbij op basis van verder onderzoek is vastgesteld dat er geen onaanvaardbare risico's voor verspreiding zijn.

**Tabel 13: Afgehandelde locaties in deze convenantperiode**

Jaar	Afgehandeld na verder onderzoek geen spoed	Afgehandeld na sanering of opname in GGB	Totaal
2016	75	137	212
2017	53	132 (26 GGB) <sup>6</sup>	185
2018	8	68	76
Totaal	136	337	473

*Kosten aanpak locaties*

<sup>6</sup> Registratie afhandeling via GGB is in 2017 ingevoerd.

Bij de uitvraag is aan de overheden gevraagd om een inschatting te geven van de kosten die door overheden moeten worden gemaakt voor de aanpak van locaties, voor gebiedsgericht beheer, voor nazorg en voor diffuus ernstig verontreinigde gebieden. In tabel 14 zijn de opgegeven kosten voor overheden weergegeven. Daarnaast maken ook bedrijven hoge kosten voor saneringen, deels voor spoedeisende saneringen maar met name ook voor de aanpak van verontreinigingen bij de herontwikkeling van locaties. Op basis van oude monitoring van de bodemsanering (RIVM, 2009) is het niveau van de investeringen van bedrijven vergelijkbaar met de investeringen van de overheid (een multiplier van 2).

**Tabel 14: Opgegeven kosten voor overheden in miljoenen euro's, prijspeil 2018, niet gekapitaliseerd**

	Kosten DUB tot en met 2020	Kosten DUB 2021-2030	Totaal
Aanpak locaties	138	116	254
Nazorg	79	64	143
Diffuus	38*	109*	147*
Gebiedsgericht beheer grondwater	9	13	22
<b>Totaal**</b>	<b>264</b>	<b>302</b>	<b>566</b>

\* een van de overheden heeft aangegeven tussen de 30 en 140 miljoen euro nodig te hebben voor de aanpak. In de tabel is uitgegaan van het gemiddelde van die twee uitersten en de kosten zijn gelijkmatig over de jaren 2019 t/m 2030 verdeeld.

\*\* bij deze kosten zijn de kosten die voortkomen uit de aanpak van niet-spoed gevallen van bodemverontreiniging niet meegenomen. Doordat bij diverse maatschappelijke opgaven op het gebied van volkshuisvesting, klimaatadaptatie en energietransitie deze verontreinigingen in de weg kunnen zitten, zullen in de toekomst rekening moeten worden gehouden met de kosten voor sanering van deze locaties.

De opgave van de kosten betreft in veel gevallen een schatting van de werkelijkheid. Het is de verwachting dat bij elke uitvraag naar mate er meer locaties in uitvoering komen het inzicht in de kosten steeds beter en betrouwbaarder wordt. De dekking van de kosten door het verkregen budget verschilt per provincie en per gemeente. Het is gewenst meer scherpte te krijgen in de kosten op het gebied van nazorg, diffuus en de spoedlocaties. Voor sommige onderwerpen, zoals diffuus vraagt dat ook om nadere beleidskeuzes over de wijze van aanpak (beheersen of saneren). Voor de afronding van de individuele spoedlocaties is het vermoeden dat in de kostenramingen rekening is gehouden met faalkosten indien blijkt dat de bronaanpak geen stabiele situatie in het grondwater oplevert. De kans op het optreden van die faalkosten is laag. Het blijkt niet eenduidig op welke wijze deze mogelijke faalkosten zijn meegenomen in de ramingen van de bevoegde overheden. Zie hiervoor de aanbeveling in hoofdstuk 1.

Door het uitvoeringsprogramma is gewerkt aan een inschatting van de kosten voor het beheer van de historische verontreinigingen na 2020. De kosten uit bovenstaande tabel zijn daarvoor als input gebruikt en zijn een deel van de totale beheerkosten die door het uitvoeringsprogramma op ca. 130 miljoen euro/jaar worden ingeschat. In 2019 wordt door het uitvoeringsprogramma gewerkt aan een voorstel voor de financiering van het bodembeheer na 2020. Daarbij is naast de beschikbaarheid van de middelen van belang bij de verdeling van de middelen naar de bevoegde overheden ook rekening te houden met het feit dat een deel van bevoegdheden met de komst van de omgevingswet verschuift van provincies naar gemeenten.

#### **De voortgang van vaststellen KRW lijsten (artikel 4.4)**

Algemene beeld is dat de meeste KRW locaties ook al via de inventarisatie van spoedlocaties bij overheden in beeld waren en dat er een beperkt aantal aanvullende locaties uit deze inventarisatie naar voren komt. De overheden hebben daarbij de uitgangspunten uit de circulaire bodemsanering gevolgd.

Inmiddels is de afstemming tussen bodem- en watercollegae tot stand gebracht. Gewerkt is door convenant partijen aan de verbinding met het KRW dossier en de bewustwording bij de watercollega's van een veranderend kader.

De afstemming gaat over de per provincie op te stellen KRW-stoffenlijsten en het gebruik van de vanuit RIVM op te stellen risicoolbox grondwater. Deze nieuwe inzichten kunnen van invloed zijn en mogelijk aanvullende locaties opleveren voor de kwetsbare KRW-objecten zoals die zijn aangewezen op basis van landelijk natuur en waterbeleid. Dit wordt in 2019 door de provincies, waterschappen en gemeenten in samenwerking met belanghebbenden onderzocht zodat eventuele aanvullende locaties uiterlijk 2020 op de lijst met spoedlocaties kunnen worden opgenomen.

In termen van cijfers is het volgende opgehaald:

- Alle overheden hebben aandacht voor inventarisatie van KRW locaties
- 4 overheden hebben 8 KRW locaties, die zijn beschikt (5) of afgevallen (3)

#### **De voortgang van aanvullend toegevoegde spoedlocaties (4.7)**

Na verschijnen van de eindrapportage van het vorige convenant zijn in de periode oktober 2015-oktober 2018 de volgende aantallen locaties toegevoegd aan de lijst met spoedlocaties:

**Tabel 15: Voortgang aanpak spoedlocaties toegevoegd in 2016, 2017 en 2018**

Jaar	Nog niet gestart	In uitvoering	Afgehandeld	Totaal
2016	30	25	19	74
2017	39	14	23	76
<b>2018</b>	<b>29</b>	<b>8</b>	<b>0</b>	<b>37</b>
Totaal	98	47	42	187

Van de 98 locaties die nog niet zijn gestart zijn 43 locaties niet beschikt.

#### **Artikel 5 : Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen**

Het convenant heeft als doel in beeld te brengen in welke gebieden er behoefte bestaat aan het gebiedsgericht beheren van verontreinigingen in het grondwater, teneinde de kwaliteit te verbeteren of in elke geval de verslechtering te stoppen (artikel 5.1). Indien de behoefte er is en het beheer haalbaar is, is de doelstelling dat de hoofdlijnen van het beheer in 2020 zijn vastgesteld (artikel 5.2)

In de enquête is gevraagd naar de voortgang op dit convenantartikel:

- alle overheden hebben een inventarisatie uitgevoerd
- de helft van de overheden heeft gebieden waar er behoefte is aan gebiedsgericht grondwaterbeheer. Bij de andere helft van de overheden is er geen behoefte.
- Het gebiedsgericht grondwaterbeheer is bij de overheden waar het speelt in veel gevallen ingericht of wordt dat uiterlijk in 2020<sup>7</sup>.

Zoals bij artikel 4.4 aangegeven vinden inmiddels gesprekken plaats per provincie over de KRW stoffenlijsten . De risicoolbox grondwater ondersteunt deze samenwerking in de regio. In dat verband kan ook worden onderzocht of een GGB aanpak lokaal iets kan betekenen ten aanzien van de zogenoemde oranje locaties (niet spoed wel een belemmering voor de gewenste toestand van het grondwater ). Een natuurlijk moment kan zijn om dit onderwerp op de agenda te zetten bij de gesprekken die worden gevoerd over de 'warme overdracht'. Hoewel dit onderwerp niet direct onder de scope van de warme overdracht valt, is samenwerking tussen gemeente, waterschap en provincie bij de uitvoering van de convenantafspraken ten aanzien van grondwater een randvoorwaarde en vooral ook passend in het komen tot goede omgevingsvisies.. Deze gesprekken lopen en worden verder gevoerd in 2019.

<sup>7</sup> Indien het de bedoeling is dat gebiedsgericht grondwaterbeheer nog tijdelijk onder de werkingssfeer van de Wbb valt dient het gebiedsgerichte plan daartoe te zijn beschikt voor inwerkingtreding van de Omgevingswet.

### **Artikel 6: Aanpak verontreinigde waterbodems**

Het convenant heeft als doel om de op de C-lijst vermelde waterbodems uiterlijk in 2020 aan te pakken dan wel dat uiterlijk in 2020 met de uitvoering is gestart. Indien er onvoldoende financiële middelen voor aanpak zijn is voor de locaties uiterlijk in 2020 in beeld gebracht wat de risico's zijn en is een jaar van uitvoering gepland.

De C-lijst betreft locaties die vanuit de waterwet worden aangepakt. In 2015 resteerde nog 26 locaties waarvan onderzocht moest worden of deze aangepakt moesten worden in verband met de impact op de waterkwaliteit. Het onderzoek naar die locaties is in 2017 opgeleverd. Uit dit onderzoek blijkt dat er 11 locaties definitief op de C-lijst worden geplaatst. Voor de aanpak van deze locaties is in totaal 32,6 miljoen euro nodig. Conform de afspraken hebben twee overheden voor de financiering van deze 11 locaties een aanvraag gedaan voor aanvullend budget in 2018. Een deel van het benodigde budget is in 2018 toegekend. Aanvullende financiering na 2020 is nodig voor de afronding van de C-lijst locaties

### **Artikel 7: Diffuse bodemverontreiniging**

Het convenant heeft als doel dat in gebieden met diffuse bodemverontreiniging met onaanvaardbare humane risico's (vanwege loodverontreiniging) helderheid bestaat over de per gebied op te volgen gebruiksadviezen teneinde de risico's te verminderen (artikel 7.1). In gebieden waar gebruiksadviezen niet afdoende zijn zorgen de overheden ervoor dat de risico's worden beheerst. Voor het definitief wegnemen van de risico's wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van natuurlijke momenten van herontwikkeling en bevoegde overheden nemen de aanpak van deze gebieden op in hun programma (artikel 7.2).

Recente studies en een voorlopige opinie van de EFSA geven aanwijzing dat lood voor jonge kinderen meer risico's oplevert dan eerst gedacht. Hierover vindt momenteel wetenschappelijke discussie plaats.

De nieuwe inzichten op het gebied van bodemlood zetten de gemaakte afspraken op het gebied van diffuse verontreinigingen in een ander perspectief. Voor vrijwel alle overheden zijn de nieuwe inzichten aanleiding om een beperkte maatwerk inventarisatie te starten naar het loodgehalte op plaatsen waar kinderen verblijven, voor een aantal overheden leidt die inventarisatie tot communicatie over gebruiksadviezen of tot gerichte aanpak van kinderspeelplaatsen. Voor overheden die al gebieden met een hogere loodbelasting in de bodem hadden betekent de nieuwe informatie dat de aanpak verder moet worden geïntensiveerd. Kortom de opgave op dit onderdeel van het convenant is in een ander licht komen te staan en dat vraagt om een nieuwe afweging op dit onderdeel van het convenant.

In opdracht van het ministerie van I&W is een maatschappelijke kosten en batenanalyse (MKBA) bodemlood opgesteld die een bijdrage levert aan het opstellen van lokaal beleid voor de omgang met bodemlood bij de verschillende overheden.

Uit de enquête blijkt dat:

- 29 overheden bezig zijn met een inventarisatie naar bodemlood in combinatie met plaatsen waar kinderen verblijven.
- 23 overheden verwachten of hebben gebieden waar loodverontreiniging aan de orde is. Veelal is in deze gebieden gecommuniceerd over de gebruiksadviezen.
- Voor 4 overheden is sprake van een grote saneringsopgave die qua uitvoering en financiering ook na 2020 aan de orde zal zijn. Enkele andere overheden hebben een beperkte opgave die veelal binnen de huidige budgettaire ruimte wordt ingevuld.

### **Artikel 8: Nieuwe bedreigingen**

Doelstelling van het convenant is om de nieuwe bedreigingen voor het bodem en watersysteem in beeld te brengen en kennisachterstanden weg te werken.

Voor dit onderdeel blijkt dat de kennisachterstand op het punt van nieuwe bedreigingen via het kennisproject van het convenant onder de aandacht is. Een groot deel van de overheden geeft in de enquête aan dat men de landelijke ontwikkelingen op dit punt met belangstelling volgt of actief betrokken is.

Door een toenemend aantal overheden wordt melding gemaakt van medicijnresten en bestrijdingsmiddelen in grondwater, rubber infill op sportvelden, thermisch gereinigde grond, dumping van drugsafval en met name van het aantreffen van PFAS in relatief lage concentraties. Op het gebied van PFAS is een handelingskader door het expertisecentrum PFAS beschikbaar gesteld. Tegelijkertijd vragen decentrale overheden om meer landelijke normstelling voor PFAS en nieuwe stoffen. Het aantreffen van nieuwe niet genormeerde stoffen heeft consequenties voor het grondverzet en vraagt om een extra inspanning van overheden om lokaal beleid te ontwikkelen. In 2 gebieden (rond Schiphol en Dordrecht) is inmiddels beleid vastgesteld voor de omgang met PFOS, PFOA en GenX. Het ministerie van I&W heeft aangegeven het belangrijk te vinden als Rijk de regie te nemen met betrekking tot de omgang met zeer zorgwekkende stoffen. Daarom heeft het ministerie RIVM gevraagd om risicogrenswaarden uit te rekenen voor PFOA en PFOS. Op basis van de uitkomsten van het RIVM-onderzoek gaat het ministerie om tafel met decentrale overheden om samen met hen een algemene methodiek op te stellen hoe om te gaan met (potentieel) ZZS-en. Wat het beleid precies gaat inhouden kan van stof tot stof verschillen. Onder andere het kennistrject rond nieuwe bedreigingen draagt bij aan het ontwikkelen van deze methodiek.

### **Artikel 9: Nazorg**

Nazorg zijn inspanningen die blijvend verricht moeten worden om het resultaat van een sanering in stand te houden. Het gaat dus om inspanningen ná het bereiken van de saneringsdoelstelling. Doelstelling van het convenant is om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om op een milieu hygiënisch verantwoorde wijze de nazorg inspanningen te verminderen of te beëindigen.

In dat kader is aan overheden gevraagd om het aantal locaties aan te geven waar sprake is van actieve nazorg (monitoring of maatregelen) en welke kosten daarmee zijn gemoeid. Een groot aantal overheden heeft aangegeven inspanningen te hebben verricht om de nazorg te verminderen. Uit de uitvraag blijkt dat:

- De gezamenlijke overheden 426 locaties in beheer hebben waarbij sprake is van actieve nazorg.
- De totale overheidskosten die voor deze nazorglocaties zijn opgenomen fors zijn (zie tabel 14, in totaal 143 miljoen euro).

De in 2018 opgerichte adviesgroep nazorg adviseert om vanuit het uitvoeringsprogramma gericht in gesprek te gaan over de vermindering van de nazorg bij een beperkt aantal hele dure locaties. Bij een grotere groep locaties waarbij veelal sprake is van beperkte kosten (monitoring) kan de noodzaak tot voortzetting van de nazorgmaatregelen door de bevoegde overheden worden heroverwogen indien daartoe aanleiding is. Ook bedrijven willen daar waar opportuun hun nazorg verminderen. Ook deze opgave wordt voor zover mogelijk in beeld gebracht. Overheden en bedrijven spannen zich samen in om deze mogelijkheden te onderzoeken.

### **Artikel 10: Stortplaatsen**

Doelstelling van het convenant is om voormalige stortplaatsen efficiënt te beheren en te borgen dat het efficiënte beheer ook onder de omgevingswet kan worden geborgd.

Uit de enquête blijkt dat op veel van de ca. 4000 voormalige stortplaatsen sprake is van passieve nazorg (gebruiksbeperkingen in de vorm van instandhouding leeflaag) en dat op ca. 200 voormalige stortplaatsen sprake is van actieve nazorg. De mogelijkheid om die actieve nazorg te verminderen wordt in samenhang met artikel 9 onderzocht.



### 3 Conclusies en aanbevelingen

Op grond van de bevindingen in hoofdstuk 2 zijn conclusies te trekken over de mate waarin de convenantdoelen worden gehaald. Uit die conclusies kunnen aanbevelingen worden geformuleerd om het behalen van de doelstellingen van het convenant verder te versterken. Bovendien kan uit de conclusies over de voortgang een kernboodschap worden geformuleerd voor de communicatie over de voortgang van het convenant.

In dit hoofdstuk wordt per convenantartikel ingegaan op de conclusies en aanbevelingen. Overall kan de volgende kernboodschap worden geformuleerd m.b.t. de voortgang van de saneringsdimensie van het convenant:

*De bevoegde overheden maken goede vorderingen met het aanpakken van de spoedlocaties, locaties met onaanvaardbare risico's. Bij de ca. 1400 locaties met onaanvaardbare risico's die in 2015 zijn onderkend zijn de risico's inmiddels bij tweederde van de locaties beheerst. Bovendien moet een steeds kleiner deel (210) van de locaties nog in uitvoering worden gebracht en zijn bijna 500 locaties afgehandeld. De meeste van deze locaties zijn in 2020 beheerst, waarbij wel wordt opgemerkt dat de uitvoering van de beheersing langjarig is en bij een substantieel deel van de locaties na 2020 doorloopt. De afgelopen jaren zijn er nog circa 200 aanvullende spoedlocaties geïdentificeerd waarvan een kwart in uitvoering is gebracht en een kwart inmiddels alweer is afgehandeld. Al met al leidt de operatie spoedlocaties ertoe dat de meeste locaties in 2020 zullen zijn beheerst. Tegelijkertijd blijkt uit de monitoring dat de problematiek rondom diffuse bodemverontreiniging als gevolg van de grotere risico's van loodverontreinigingen omvangrijker is dan aanvankelijk gedacht en dat de problematiek met 'nieuwe' verontreinigingen zoals PFAS steeds vaker leidt tot behoefte aan nieuw handelingsperspectief en in een aantal gevallen tot substantiële financiële inzet.*

*De aanpak en nazorg van de spoedlocaties is straks onder de Omgevingswet via het overgangsrecht geborgd. Met de komst van de Omgevingswet is het aan gemeenten om eisen te stellen aan de bodemkwaliteit in relatie tot activiteiten. Een eventuele aanpak van resterende historische verontreinigingen is aan de orde bij een natuurlijk moment van herontwikkeling. De aanpak van diffuse verontreinigingen, het beheer van voormalige stortplaatsen en de nazorg van reeds uitgevoerde saneringen vraagt ook na 2020 een forse beheerinspanning. Convenantspartijen werken met elkaar samen om mede met het oog op de komst van de Omgevingswet deze beheertaken goed te beleggen bij de decentrale overheden.*

#### **Artikel 4: aanpak spoedlocaties**

Uit de resultaten zoals weergegeven in hoofdstuk 2 blijkt dat er langs verschillende indicatoren bewijs is van goede vordering in het beheerst krijgen van de locaties met onaanvaardbare risico's:

- Het aantal locaties dat nog niet is gestart is met 100 afgenomen naar 210.
- Het percentage locaties dat is beheerst is toegenomen van 60% naar 64% (convenantdoel voor 64% gehaald).
- Het aantal locaties dat is afgehandeld is met 76 locaties gestegen naar 473 van de 1383 locaties.
- De prognose is dat vrijwel alle locaties (98%) uiterlijk 2020 in uitvoering zijn gebracht.
- Bij veel locaties in uitvoering is de bron van de verontreinigingen al aangepakt.
- Ruim driekwart van de resterende, niet afgehandelde locaties zijn in uitvoering, waarbij de beheerste situatie beheersing van de risico's in 2020 voor 80% van de gevallen naar verwachting en opgave gehaald gaat worden..
- Bij veel overheden is het budget voor de aanpak van spoedlocaties toereikend voor deze periode.

Uit de gegevens zijn ook signalen die aandacht vragen:

- 210 locaties zijn nog niet gestart, daarvan is bij 133 locaties het bedrijfsleven initiatiefnemer. Van die 133 locaties hebben 41 nog geen beschikking. Dit betekent dat het juridisch instrument om deze locaties in uitvoering te krijgen voor 2021 niet aanwezig is.
- Voor 26 locaties is een aanvang voorzien na 2020.
- Voor 71 locaties die nog moeten starten en waarvoor het bedrijfsleven initiatiefnemer is, is niet opgegeven dat er gebruik wordt gemaakt van subsidieregelingen.
- Van de 491 locaties waar de risico's nog niet zijn beheerst wordt door de overheden voor 168 locaties (76 niet, 92 twijfel) aangegeven dat de risico's in 2020 niet zijn beheerst, hoewel in vrijwel alle gevallen wel een sanering uiterlijk in 2020 zal aanvangen.
- De afspraak om locaties met humane risico's in 2016 te hebben beheerst is niet voor alle locaties gehaald. Er resteren 14 locaties, waarbij in 8 gevallen de sanering al in uitvoering is.
- De kosten geven een aanwijzing dat voor sommige overheden het budget niet afdoende is om de spoedopgave op te lossen. Dit wordt bevestigd door het feit dat de aanvragen voor aanvullend budget 2018 de budgettaire ruimte overschrijden.

Dit leidt tot de conclusie dat de convenantpartijen goed op stoom zijn bij het in uitvoering krijgen, beheersen van de risico's en afhandelen van de spoedlocaties. De doelen van het convenant met betrekking tot de spoedlocaties zijn daarmee bereikbaar en realistisch. Tevens moet worden vastgesteld dat voor een substantieel deel van de locaties de uitvoering is of zal zijn gestart in 2020 maar dat de beheersing van de risico's en afhandeling van de locaties zal worden gefinaliseerd na 2020 (of zelfs eeuwigdurend is) en dat voor deze opgave ook na 2020 budget nodig zal zijn.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Het uitvoeringsprogramma/ de werkgroep spoed wordt aanbevolen om in gesprek te gaan met overheden met locaties waarbij doelstelling 2020 als niet haalbaar wordt aangegeven of met locaties die moeten worden gestart en/of beschikt. In die gesprekken kan voor een verdiepend begrip van de cijfers nader worden toegelicht waarom de locaties nog niet gestart en/of beschikt zijn en waarom de doelstelling voor 2020 als niet haalbaar wordt geacht. Tevens kan worden gespiegeld welke interventies door de overheden aanvullend kunnen worden gepleegd en kan worden bepaald of daarbij een hulpvraag aan het uitvoeringsprogramma is te formuleren.
- De bevoegde overheden wordt geadviseerd om in nauwe afstemming met Stichting Bodembeheer Nederland voor de bedrijven die nog niet zijn gestart met de uitvoering te onderzoeken welke belemmeringen er zijn om te starten en hen zonodig te informeren – voor zover dat niet al is gedaan - over de mogelijkheden die er zijn om subsidie te krijgen bij de aanpak van hun locatie en welke ondersteuningsmogelijkheden Stichting Bodembeheer Nederland biedt bij juridische en praktische vraagstukken. Naar de locaties die het betreft wordt nog een verdiepende analyse gedaan.
- De bevoegde overheden wordt geadviseerd te investeren in het verbeteren van de kwaliteit van de data met betrekking tot overheidskosten van aanpak van locaties, inclusief gebiedsgericht beheer, nazorg en diffuse gebieden (zie ook artikel 5, 7 en 9). Met name de omgang met potentiële (faal)kosten die aan de orde zijn indien onverhoopt geen stabiele eindsituatie in het grondwater wordt bereikt, zullen door het uitvoeringsprogramma onder de aandacht worden gebracht tijdens de gesprekken met bevoegde overheden.
- Het uitvoeringsprogramma wordt geadviseerd om een voorstel te maken voor de financiering van het bodembeheer na 2020 waarin rekening is gehouden met de verdeling van de bevoegdheden na inwerkingtreding van de Omgevingswet.

### **Artikel 5 : Gebiedsgericht beheer van grondwaterverontreinigingen**

Uit de enquête blijkt dat alle overheden een inventarisatie hebben uitgevoerd en dat ongeveer de helft van de overheden gebiedsgericht beheer van het grondwater heeft ingesteld of daar mee bezig is.

Aanbevolen wordt aan de decentrale overheden om dit onderwerp in de regio beter op de kaart te zetten en daarbij breder te kijken dan de mogelijkheden voor de traditionele gebiedsgerichte aanpak. De ambities op het gebied van grondwaterkwaliteit in relatie tot de werking van het bodem- en watersysteem en de uitwerking van de KRW stoffenlijsten voor onder andere kwetsbare objecten spelen een belangrijke rol bij die bredere aanpak. Dit vraagt om een intensievere samenwerking op het vlak van grondwater tussen de gemeente, waterschap, provincie en belanghebbenden. In dat verband kan dan ook bekeken worden of een GGB aanpak lokaal iets kan betekenen ten aanzien van de zogenaamde oranje (niet spoed wel een belemmering voor de gewenste toestand van het grondwater) locaties. Een natuurlijk moment kan zijn om dit onderwerp op de agenda te zetten bij de gesprekken die worden gevoerd over de 'warme overdracht'. Hoewel dit onderwerp niet direct onder de scope van de warme overdracht valt, is samenwerking tussen gemeente, waterschap en provincie bij de uitvoering van de convenantafspraken ten aanzien van grondwater een randvoorwaarde en vooral ook passend in het komen tot goede omgevingsvisies.

### **Artikel 6: Aanpak verontreinigde waterbodems**

Het onderzoek naar de locaties op de C-lijst is afgerond en de aanpak van een deel van de locaties (11 stuks) is in uitvoering. Aanbevolen wordt om met deze opgave rekening te houden bij het maken van afspraken over de financiering van het bodembeheer na 2020.

### **Artikel 7: Diffuse bodemverontreiniging**

Lood blijkt schadelijker dan gedacht voor jonge kinderen. Dat leidt tot extra inspanningen van de overheden om de risico's in beeld te brengen en die te beheersen daar waar de risico's aan de orde zijn. De opgave op dit onderdeel van het convenant is in een ander licht komen te staan en dat vraagt om een nieuwe afweging op dit onderdeel van het convenant.

Aanbevolen wordt om de inventarisaties die de verschillende overheden uitvoeren en de keuzes voor aanpak van de risico's via de monitoring goed te volgen om zo beter zicht te krijgen op de mate waarin de omvang van deze opgave is toegenomen. Tevens wordt aanbevolen om snel tot afspraken te komen over de financiering van het bodembeheer na 2020 zodat overheden met loodproblematiek op basis van de beschikbare financiën een programmatische aanpak kunnen ontwikkelen.

### **Artikel 8: Nieuwe bedreigingen**

Er is vanuit het kennisproject van het uitvoeringsprogramma en bij de verschillende overheden inmiddels veel aandacht voor het wegwerken van kennisachterstanden op het gebied van nieuwe verontreinigingen. Helaas lijkt op dit moment met name PFAS vaker te worden aangetroffen op plaatsen waar dat niet wordt verwacht. Dit heeft consequenties voor het grondverzet en vraagt om een extra inspanning van overheden om (lokaal) beleid te ontwikkelen.

Aanbevolen wordt aan het uitvoeringsprogramma om via de monitoring en het kennisproject het inzicht in nieuwe bedreigingen goed te volgen om zo beter zicht te krijgen op de mate waarin de omvang van deze opgave is toegenomen. Tevens draagt het kennisproject rond nieuwe bedreigingen bij aan de door het Rijk en de decentrale overheden te ontwikkelen methodiek/handlingsperspectief voor de omgang met zeer zorgwekkende stoffen..

### **Artikel 9: Nazorg en artikel 10: stortplaatsen**

De bevoegde overheden hebben een grote nazorgopgave zowel in aantal locaties als in kosten die daarmee zijn gemoeid. Bovendien is er een duidelijke link met de opgave voor actieve nazorg van ca. 200 voormalige stortplaatsen (artikel 10). Verschillende overheden zijn al gestart met daar waar mogelijk verminderen van de nazorginspanningen. Er is een adviesgroep van experts van de overheden actief.

Aanbeveling aan het uitvoeringsprogramma is om zich meer te richten op de overheden met nazorglocaties met hoge kosten voor nazorg en daar locatiegericht het gesprek aan te gaan over wat de achtergronden zijn voor deze hoge kosten en dan eventueel te bezien of er een vermindering mogelijk is van de nazorgkosten en of daarbij ondersteuning vanuit het uitvoeringsprogramma gewenst is.

## BODEMCONVENANT.NL



Rijksoverheid



Interprovinciaal Overleg



 UNIE VAN  
WATERSCHAPPEN

V N O N C W

 MKB  
Nederland